

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק

לך לך

מרחשון ה'תשע"ט ב'ש"ל
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בירור שינוי הגירסא אצל חלק מן האשכנזים לומר משיב הרוח ומורד הגֶשֶׁם בקמץ, במקום הגֶשֶׁם בסגול, ומדוע אומרים מוריד הטל בקמץ.

קבל האמת ממי שאמרו. מחלוקת הראשונים האם ניתן לקבל מן המשכילים וכיוצא בהם, דבר שהוא נכון לכשעצמו.

הסבר לגירסת 'מחיה מתים אָתָּה' בקמץ דוקא. ותירוץ מדוע אומרים ותן טל ומטר בקמץ.

מעלת השלום והתרחקות מן המחלוקת, בפרט בימים אלו לקראת הבחירות לרשויות המקומיות. מעשים ודוגמאות כיצד לפתור מחלוקות בחכמה, ודין שוחט (ומוהל) שידין מרתתות.

דוגמא נוספת למחלוקת בין בני זוג, וכיצד ניתן לפתרה בדרכי נועם, לגבי צורת אמירת שלום עליכם ואשת חיל בליל שבת.

השלמת ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים כי בסעודת ערב יום הכיפורים צריך לומר דברי תורה על השלחן ולהזמין עניים על שלחנו, ובכלל חשיבות אמירת דברי תורה על השלחן.

בעניין נוסח הוידי המורחב המובא בסידורים בשם החיד"א, מדוע – לכאורה – לא נזכר בו גם עניין השמחה בעבודת השם.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642
שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 467

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו הרב דרור פופר הי"ו.
השם ב"ה ירצה נדבתו וימלא כל משאלות לבו לטובה,
אבי"ר.

בירור שינוי הגירסא אצל חלק מן האשכנזים לומר משיב הרוח ומורד הגשם בקמץ, במקום הגשם בסגול, ומדוע אומרים מוריד הטל בקמץ.

ברוך ה', השבוע מליל ז' במרחשון, התחלנו באמירת ותן טל ומטר. קיימא לן שהבקשה הזו מעכבת. דהיינו שאדם שלא אמרה, צריך לחזור. ואמנם יש לו אפשרות לתקן עד ברכת רצה. כמפורט כל ההלכות האלו בספרי הפוסקים [או"ח סימן קי"ז], וגם בש"ע המקוצר [סימן י"ז]. לעומת זאת, אין אמירת משיב הרוח ומוריד הגשם מעכבת, ואם אמר מוריד הטל יצא ידי חובתו. אם לא הזכיר גם את זה, הרי זה עדיין מעכב. הלכות אלו ידועות, ואינני נוהג לחזור בשיעורים על דברים הכתובים בספרי הפוסקים מפורש, רק נדבר על נקודה אחת חדשה מעניין דקדוק הקריאה.

התעורר וויכוח בדורות האחרונים, שהתחיל מהאשכנזים, האם לומר משיב הרוח ומוריד הגשם בקמץ, או הגשם בסגול. במקום של הפסק, קוראים זאת בקמץ, כמו שכתוב וזכריה י"ד, י"ז, וְלֹא עָלִיָּהֶם יְהִי הַגֶּשֶׁם. תמיד, אם זו אתנחא או סוף פסוק, אומרים הגשם בקמץ. וויכוח גדול בקהילות האשכנזים על כך.

בספר פסקי תשובות [סימן קי"ד אות ו'] הביא את תמצית העניין, לכן נקרא בפניכם את מה שהוא כתב. הוא פותח ואומר כי בעבר האשכנזים לא אמרו בקיץ כלום. וממילא מובן מה שדנו הפוסקים כשלא הזכירו כלום, כי כך היה מצוי אצלם שלא הזכירו שום דבר אז. לא הזכירו בכלל מוריד הטל.

ומאידך העיר בזה"ל, נוסח ספרד הקדמון היה להזכיר בקיץ "משיב הרוח ומוריד הטל", והסכים לכך המג"א (סק"ג), והוא עפ"י הגמרא (תענית ג' א), בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר וכו' לפי שאינם נעצרים וכו' ואם בא להזכיר מזכיר, ופשטות הלשון משמע דקאי על שניהם. ומנהג אשכנז הקדמון היה שלא

להזכיר בקיץ כלום. והטעם למנהג העולם המזכירים רק מוריד הטל, כי טל דברכה, מעצר (תענית ג' ב) ומזכירין שיהא לברכה. רק מבקשים שיהיה לברכה. וצרופי מצרפינן הרמז שיחיו המתים בטל. כאמור בפסוק [ישעיהו כ"ו, י"ט], פִּי טַל אֹרֶת טַלְף, וְאָרֶץ רִפְאִים תִּפְּיֵל. הקב"ה מוריד על המתים טל של תחיה, וכך הם מתעוררים. נוסח הברכה הוא, אתה גבור לעולם י"י. מחיה מתים אתה. רב להושיע. מוריד הטל. מוריד הטל אחר מחיה מתים אתה. כי יש קשר ביניהם. וכדברי המדרש כשנעקד יצחק וכו' מיד הביא הקדוש ברוך הוא טל והחיה אותו וכו', מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מחיה המתים. לפי המדרש הנ"ל אברהם כבר התחיל בשחיטה, ועכ"פ כתוב שפרחה נשמתו, והקב"ה החייה אותו. כך לעתיד לבוא יחיו המתים באמצעות הטל. ואל ישנה אדם מן המנהג המקובל בידו, כי לכל נוסחא יש יסוד ושורש עפ"י נגלה ועפ"י נסתר.

ולפי טעם זה דהזכרת טל מרמז לתחיית המתים, מובן הניקוד המובא ברוב הסידורים מוריד הטל (בקמץ), כדי להדגיש האתנחא בתיבות אלו, ולציין דקאי אדלעיל מחיה מתים אתה וכו', ע"י טל של תחיה.

ויש מדקדקין האומרים ג"כ בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם (בקמץ), מטעם זה שהוא אתנחא וסוף ענין. הרי למעשה יש כאן סתירה לכאורה, כי מצד אחד אומרים מוריד הטל בקמץ, ולא אומרים זאת בפתח. בפסוקים לפעמים יש לפעמים טל בקמץ, ולפעמים בפתח. אם זה בסוף פסוק או באתנחא הוא בקמץ. ואלו חלק מהפסוקים שבפתח [שמואל ב' א, כ"א], הרי בגלבע, אל טל ואל מטר עליכם. וכן [בראשית כ"ו, כ"ח], וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹהִים, מִטַּל הַשָּׁמַיִם, וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, אך שם אפשר לומר שהוא בפתח בגלל הסמיכות. פסוק נוסף וּבְרַדַּת הַטַּל על הַמַּחְנֶה לִילָה [במדבר י"א, ט"ז]. תִּגַּל כְּטַל אֲמַרְתִּי [דברים ל"ב, ב']. כְּטַל מֵאֵת יְיָ [מיכה ה', ו']. וכן פסוקים נוספים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

האשכנזים זה יותר משמעותי. אצל האשכנזים יש אומרים מוריד הטל בפתח, על דרך שאומרים מוריד הגשם בסגול.

בהערות למטה [הערה 31] ציין את מקורות הגירסא משיב הרוח ומוריד הגשם בקמץ, וזה לשונו, קונטרס מכלכל חיים בחסד, ברכת החיים, ובשו"ת שמן רוקח מהדו"ג בשם החיד"א ביוסף אומץ שמתלונן על שנויים ממנהגי הקדמונים, ובין הדוגמאות "גם המשנים לומר מוריד הגשם בקמץ לא טוב עושים לשנות הנוסחא הישנה הרגילה בפי כל ישראל" (הו"ד בשו"ת דברי ישראל דלהלן), וכו'. וכן הוא בסידורי התכלאל (תימן), וכל הסידורים הספרדים, סידור הרב, סידור צלותא דאברהם, וכו'. מובן כי בעבר כולם נהגו לומר הגשם בסגול, אלא שקמו מקרב המשכילים "מחדשים", שמתוך שעסקו הרבה בדקדוק והחשיבותו ביותר, הם טענו שצריכים לתקן ולומר הגשם בקמץ. חושבני שהראשון שכתב זאת הוא יצחק מסטנוב בעל סידור ויעתר יצחק. ונמשכו אחריו עוד כמה, וביניהם רבנים מגדולי ישראל, ואפילו הפרי מגדים מביאו, כי כנראה שעוד לא עמדו אז על טיבו, שיש לו דעות כוזבות.

בהמשך הדברים הביא הפסקי תשובות מכתב מעניין ממורי ורבי הגרש"ז אורבך. ובקונטרס הנ"ל מביא מכתבו דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הובא גם בס' הליכות שלמה פ"ח הע' 54), הנני בזה כיהודה ועוד לקרא להודיע דאף שעד כה הייתי רגיל לומר הגשם בקמץ [כנדפס בחלק מסידורי הספרדים הגשם בקמץ], ברם לאחר שקראתי את כל האמור בקונטרסו החשוב [שמחברו הוא הר"ר חיים קרויס, שישב ובירר שתיקון זה הגיע מהמשכילים אשר השקיעו מאד בדקדוק הסידורים], התחלתי לומר בסגול, "כי הדקדוק היותר גדול לשמוע דברי חכמים". עד שנדון בכללי הדקדוק מה ראוי יותר, צריכים לשמוע תחילה מה אומרים גדולי ישראל. וכן ובפרט שכת"ר מביא דרבים כתבו

מאידך ישנם פסוקים אחרים שתיבת טל היא באתנחא או בסוף פסוק, והיא בקמץ, כגון, ותעל שְׁכַבַת הַטָּל [שמות ט"ז, י"ד]. מִמְּגֵד שְׁמַיִם מְטָל [דברים ל"ג, י"ג]. אֶף שְׁמַיִם יַעֲרְפוּ טָל [דברים ל"ג, כ"ח]. יש לפעמים שהטעם הוא זקף, ותיבת טל היא בקמץ, כי למרות שבדרך כלל הקמץ בתיבות המתחלפות (כגון מצרים, שמים, וכיו"ב) בא רק בסוף פסוק ובאתנחא, אלא גם בזקף, כי הוא גם נחשב טעם מרכזי, וממילא יש בתיבה קמץ, וכן הוא בשיר השירים [ה', ב'], שְׁרָאֲשֵׁי נִמְלָא טָל. אפילו ששם זהו רק זקף, התיבה בקמץ.

הרי שלפעמים כך ולפעמים כך. ממילא מובן כי גם בתיבת גשם זה כך, ואין מחייב לומר גשם בסגול, ותמוה לכאורה דמה נפשך, אם אומרים מוריד הטל בקמץ, היינו שזה הפסק ועצירה, כיצד אומרים תיבת הגשם בסגול, היינו ששם אין זה הפסק?

לכן הם מסבירים שהטל דוקא הוא קשור לדלעיל, לתחיית המתים, לכן דוקא בו אומרים בקמץ, להורות הפסק, אך הגשם אינו קשור למקודם, לכן אין צורך לומר הגשם בקמץ, כי הוא מתקשר גם הלאה.

וכנגד אלו שטענו שצריכים להגיד משיב הרוח ומוריד הגשם בקמץ, אומר הפסקי תשובות כך, אך כבר יצא לאור קונטרס גדול אשר ליקט מפי ספרים וסופרים שהנוסח הקדמון בכל הסידורים היה הגשם (בסגול), ושכן נכון גם עפ"י דקדוק, כי בהזכרת גשמים הרי אדרבה יש להסמיכו ולחברו למכלכל חיים בחסד. ושאני מטל שמרמוז על טל תחיה, ולכן יש לחברו למחיה מתים אתה וכו'. ויש נוהגים גם בהזכרת טל, לומר בפתח, בכדי לא להפרידו ממכלכל חיים בחסד, דכאמור טל דברכה מיעצר, לכן מזכירין אותו שיהא לחסד. אצל האשכנזים יש שנוהגים כך, שאומרים מוריד הטל בפתח. אצל הספרדים בלאו הכי אין שום הבדל בין הקמץ לפתח, והכל אותו הדבר, אך אצלינו ואצל

שאיין זה כלל נגד כללי הדקדוק. (ועיי"ש בהליכות שלמה שכן הורה לרבים). מחבר הקונטרס הנ"ל אומר שאיין זה סותר לכללי הדקדוק, וכך אומרים הגדולים. שמע זאת הגרש"ז אורבך ותיקן את עצמו, וכך הורה לרבים.

קבל האמת ממי שאמרו. מחלוקת הראשונים האם ניתן לקבל מן המשכילים וכיוצא בהם, דבר שהוא נכון לכשעצמו.

יש ששואלים בעיקר הדבר, ומה רע בכך שמקור הדבר הוא מהמשכילים. אם הוא נכון, אז הוא נכון?

לכן צריכים לדעת ראשית כל שאותו יצחק סטנוב מחבר הסידור הנ"ל, ויעתר יצחק, הרבה רעות בעולם. ולענ"ד צריכים לשנות את שם סידורו ולומר, אל תקרי ויעתר יצחק, אלא וי רעת יצחק...

הוא היה ליצן גדול, והתברר בכלל שהוא זייף הרבה דברים, וביניהם פירושים וכו'. אפילו בדה דברים בשם הזוהר הקדוש רח"ל. בקיצור, הוא בעל דעות כוזבות. אמנם, הוא היה מחוכם ושנון מאד בעוונותינו הרבים, וממילא רבים לא תפסו את הערמה שלו. שינה מדעתו הרבה נוסחאות, כגון היד השלוחה במקדשך, במקום שנשתלחה. הוא שלח ידו...

אך עיקר הנושא שלנו לכשעצמו, לכאורה אפשר לשאול, חכם אחד בזמנינו שאל על כך, מה זה משנה לנו מי אמר, משנה לנו מה הוא אמר? הרי הוא צודק לכאורה, ומדוע לא לקבל את הדברים שלו?

צריכים לדעת שזה לא פשוט, והאף אמנם שישנו מאמר נפוץ, קבל האמת ממי שאמרו, ואפילו מגוי. וכך מובא בכמה ספרים, וסברתם היא שמה זה משנה מבטן מי יצאו החידושים האלו, העיקר שהם אמתיים. וחושבני עוד

שמקור הפתגם דלעיל הוא מהרמב"ם ובסוף הפתיחה שלו לשמונה פרקים, שנדפסו בסוף מס' אבות]. לא ניכנס למה שבספרים רבים דנו על הנושא הזה, רק נאמר דבר אחד, שרבינו יונה מתנגד מפורש לכלל זה, ובחריפות רבה.

רבינו יונה מתכוון להתווכח עם הרמב"ם, שכפי הידוע לכל, עסק בספרים חיצוניים הרבה, בחכמות ובפילוסופיא. הוא טוען שמה הבעיא להביא גם דברים מפילוסופים, והעיקר שהם נכונים. רבינו יונה המתנגד לזאת בכל תוקף, לא הזכיר את הרמב"ם בר הפלוגתא, אך ברור לי שהוא מתכוון עליו, רק בלי להזכיר את שמו.

וכך לשונו בפירושו למסכת אבות ופרק ב' משנה ד', ואל תאמן בעצמך עד יום מותך. נאמר הדבר הזה, לבל תלמוד מן המינים, האפיקורוסים והרשעים, וכן גויים, ואפילו מן הדברים האמתיים, כי פגיעתן רעה. פן יפתוך חטאים, ולדבריהם תאבה, כי הם מושכין את הלב. ואל תאמן בעצמך עד יום מותך, לאמר, אשמעם. ואת הטוב אקבל, ואת הרע לא אקבל. האדם עלול לומר, מה הבעיא לשמוע את הדברים, ומה שנכון נקבל מהם, ומה שלא נכון לא נקבל מהם? נעשה הפרדה. אומר רבינו יונה כי זו טעות, שלא תסמוך על דעתך, כאשר סמך רבי מאיר בלמדו לפני אלישע אחר המין, כדאיתא במס' חגיגה, שאמרו עליו על דרך משל, רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק.

אפילו על רבי מאיר לבדו יצאו מזה מכשולים, והרי רבנן חלקו עליו. וקראוהו מפני כך, אחרים אומרים. למרות שודאי שהיה לרבי מאיר על מה לסמוך, אך צריך לדעת עכ"פ כי זה מסוכן מאד. ומי יכול לומר שמדרגתו כרבי מאיר? אלישע אחר היה מין ואפיקורוס. רשע גדול. מי יצליח לקבל תורה ממנו, ולומר שהוא יצליח לברר את הסולת מתוך הפסולת? ראשית כל צריכים לדעת שחכמים לא הסכימו עם רבי מאיר, ואפילו לדעת רבי מאיר, וכי מי יכול להשוות עצמו לגדולתו וקדושתו של רבי מאיר.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בסגול. בלי להתייחס ולקבוע את הנוסחא על צד הדקדוק. ובפרט שגם עפ"י הדקדוק אין שום הכרח לגרוס הגשם בקמץ.

הסבר לגירסת 'מחיה מתים אָתָה' בקמץ דוקא. ותירוץ מדוע אומרים ותן טָל ומטר בקמץ.

עושים חילוק, בין הטל לבין הגשם. הטל גורסים בקמץ ולא בפתח, ואילו הגשם גורסים בסגול ולא בקמץ. והם מסבירים את הסיבה לכך, שהטל מתקשר עם אתה דלעיל מינה. צריכים להעיר כי לדידן זה לא נכון. כי למעשה הגירסא המקובלת בדרך כלל לומר תיבת אתה בקמץ. מחיה מתים אָתָה. כך גורסים הדייקנים.

לפי מה שעקבתי, בציבור שלנו, ישנם שלוש גירסאות בזה. יש אומרים, מחיה מתים אָתָה. רב להושיע. יש גורסים, מחיה מתים אָתָה. רב להושיע. ויש גורסים, מחיה מתים. אָתָה (מלרע) רב להושיע. איני יודע אם הגירסא השלישית היא מקורית היא לא. אך חושבני עכ"פ כי גדולי חכמי תימן קראו כמו הגירסא השנייה, מחיה מתים אָתָה. רב להושיע. וגדולים אלו הם, מהרי"ץ שכתב בכת"י ק אתה בקמץ, ואתו עמו גם מהר"י בשירי, ומה"ר יצחק ונה. אלו שלשתם, שרי צבאות אלפי ישראל. גדולי חכמי תימן בדורות האחרונים. ראיתי את גירסתם בכת"י קדשם, וחושבני שזה בכוונת מכוון. הם לא רצו לגרוס אפילו כמו הגירסא הראשונה, (אתה בפתח, ומלעיל).

הסיבה לכך היא, כי גם אם נגרוס אפילו כמו הגירסא הראשונה, אתה בפתח ומלעיל, וכלשון הפסוק בבראשית ו', י"ט, כִּי עָפָר אָתָה, וְאֵל עָפָר תָּשׁוּב, וכדומה. מובן שאפשר בהחלט לומר אתה בפתח, ולא בתורת הפסקה, אך אין זה מחייב בהכרח, כיון שאתה בפתח, יכול להשתמע גם מלרע, וקאי על ההמשך. אך כשאומרים אתה בקמץ, אזי ודאי שזה חוזר למעלה.

ממשיך רבינו יונה במהלך האמור, ולא כל בני אדם שווין. יש ויש בני אדם שמתפתים, ועלולים להימשך אחרי המינות. כאשר אתה מוצא ביוחנן כהן גדול ששימש בכהונה גדולה (שבעים) [שמונים] שנה, ולבסוף נעשה צדוקי. כי בשמוע אותם, אפילו בדברי תורה, יש בדבר עונש גדול עד מאד. וכדאמרינן [ע"ז ט"ז ע"ב] על אותו חכם שנמסר למינין, ואמרו לו שמא מינות שמעת והנאך וכו'.

ממילא גם אם נרצה לקבל את הפתגם דלעיל, 'קבל האמת ממי שאמרו', נעשה פלגינן דיבורא. לא נקבל את האמת, מכל מי שאמרה, אלא כמו שהיעב"ץ כתב בתשובותיו [שאילת יעב"ץ סוף סימן ה'], ואמר החכם, קבל האמת ממי שאמרו, ואפי' מקטן שבקטנים. ואמרו ז"ל, תלמיד שאמר דבר הלכה, אין מזחיחין אותו. אל תחשוב כי אתה החכם הכי גדול, כי יש אנשים, אפי' קטנים, שיש להם מה ללמד אותך. ואפילו מבר הפלוגתא שלך תלמד.

שאלה מהקהל: זאת אומרת שלפי דברי רבינו יונה אין לקבל אפי' מקטן שבקטנים, רק הרב עושה פלגינן?

תשובת מרן שליט"א: לא. חס ושלום. אין כוונתי לעשות פלגינן בין הרמב"ם לרבינו יונה, רק בדרך מליצה בסגנון המאמר עצמו, כיון שהוא נתקבל ומצוי בספרים רבים, שבאופן זה עכ"פ הדבר נכון וראוי.

קיצור הדברים, המציאות הוכיחה כי מי שלמד מהמינים ומהאפיקורוסים, הושפע מהם בסופו של דבר. הדרך הזו מסוכנת. זו לבד סיבה מספקת להתרחק מגירסת הגשם בקמץ. אותו משכיל דלעיל שהמציא את הגירסא הזו, שלא היתה מקובלת בעבר אפילו אצל האשכנזים, הצליח להכניסה אצלם בנוסחאות התפילה. ברוך ה' שבסופו של דבר רובם נטשו ועזבו את הגירסא הזו, וחזרו לגירסא המקורית, הגשם

מובן כי רצו רבותינו הנ"ל לקבוע כאן מעצור, וניקדוהו בקמץ בדוקא, לומר שיש כאן הפסק מוכרחת. ותיבת אתה חוזרת רק על למעלה. צריך לדייק יותר, לא הם שינו הניקוד כך, אלא זה הטעם הנלע"ד למסורת הנכונה שבידם.

ממילא נוסח ברכת אתה גבור היא כך. אתה גבור לעולם י"י. מחיה מתים אָתָּה. ואח"כ, רב להושיע וכו'. בכדי שלא יהיה טעות, שנחשוב אולי תיבת אתה שייכת ללמטה, לרב להושיע וכו', והיה מקום לטעות בזה, כיון שסיום הברכה אינו כאן, וגם לא החתימה (כמו למשל בברכת השנים, כי אל טוב ומטיב אתה, שזה בסוף), ובכדי שלא לשבש את הקריאה, בודאי שדייקו רבותינו הנ"ל בשרשים הקדומים, שכאן ישנה עצירה. בכדי שלא יטעה אי מי ויחשוב שתיבת אתה שייכת להמשך, אתה רב להושיע, לכן ניקדוהו בקמץ בדוקא, שלא יהיה שום ספק שיש כאן הפסקה, ולא נטעה לחבר תיבה זו להמשך.

הרי שזה בדיוק בהיפך ממה שהם מפרשים. הם אומרים שתיבת הטל, במוריד הטל, נקראת בקמץ, כיון שהיא חוזרת ללמעלה, למחיה מתים אתה. אך אנו אומרים בדעת חכמי תימן בדיוק הפוך. אצלנו בין בקיץ ובין בחורף אומרים מחיה מתים אתה בקמץ, ותיבת אתה היא עצירה, ובקמץ.

והרי ממילא חוזרת שאלתנו למקומה, מדוע אנו אומרים מוריד הטל בקמץ, אעפ"י שאומרים הגשם בסגול, ולא בקמץ?

אלא שאני חושב שאצלנו הקושיא אפילו לא מתחילה. הן אמת שבפסוקים כתוב פעמים רבות טל בפתח, אך בלשון חז"ל מקובל אצלנו תמיד לומר טל בקמץ. למשל בגמרא (בתענית דף ג' ע"א) אומרים טל מיעצר, אי נמי טל לא מיעצר. גם בברכת השנים אומרים, וְתֵן טָל וּמָטָר, טל בקמץ, ומדוע לא אומרים כפי דקדוק הפסוקים, טל בפתח? גירסתנו הן בע"פ

כי מה ששגור לנו, והן כפי שכתוב בספרים, טל בקמץ. בלשון חז"ל אנו תמיד גורסים טל בקמץ.

הרבה פעמים מצאנו כיוצא בזה, כי לשון תורה לחוד, ולשון חכמים לחוד. למשל, בלשון חכמים אומרים נביאָךְ, תורתְךָ, ולא אומרים תורתְךָ נביאָךְ כמו במקראות. יש לשונות חז"ל שיש בהם הבדל מלשון התורה. ואפילו ישנו הבדל משמעות במלה גוי, בין לשון חז"ל ללשון התורה. בתורה גוי הכוונה היא עם, וכמו שכתוב למשל, גוי וקָהֵל גוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּנָּךְ ובראשית ל"ה, י"א. אך בלשון חז"ל, גוי הכוונה לאינו יהודי.

ואם אפילו במלים מצינו הבדלים, קל וחומר בניקוד ובדקדוק. לכן השאלה אינה מתחילה לדידך, כיון שהתפילות נתקנו על ידי אנשי כנה"ג, ואינם לפי הפסוקים, והרי בלשון חז"ל מקובלנו לומר תמיד טל בקמץ, ממילא אין כאן שאלה בכלל.

מעלת השלום והתרחקות מן המחלוקת, בפרט בימים אלו לקראת הבחירות לרשויות המקומיות. מעשים ודוגמאות כיצד לפתור מחלוקות בחכמה, ודין שוחט (ומוהל) שידיו מרתתות.

גדול השלום. לו היינו יודעים עד כמה צריכים לברוח מן המחלוקת, היינו בורחים ממנה כמפני האש. אנו מזכירים זאת כעת, כיון שעתה הבחירות לרשויות עומדות לקראתנו, ודרך הבריות שכל אחד אומר מה דעתו ומה הוא חושב, ועלולים ממילא להיכשל באיסורים. זוהי שעת מבחן, צריכים להיזהר מאד שחס ושלום לא נצא מופסדים מכל המחלוקות ומכל הלשון הרע שנגרם מהדברים האלו.

מותר לכל אדם לומר את מה שהוא חושב, ובעד מה הוא, אך הוא לא צריך לומר שהוא נגד מישהו אחר. תגיד מה אתה אוהב, ותדבר בעדו, אך אל תדבר נגד אחרים. בשביל מה

שערי יצחק – השיעור השבועי

מתוך רעידת ידיו, שזהו אחד מחמשה דברים המפסידים את השחיטה. [וסימן להם שְׁחִיחָה"ו. שְׁחִיחָה, חִלְדָה, דִּרְסָה, הִגְרָמָה וְעִיקוּר]. על ידי הרתיתה שלו הוא עלול לדרוס. הוא עלול גם לשהות, בפרט לשיטת רש"י [חולין דף ל"ב.], שהרמ"א פוסק כמוהו וי"ד סימן כ"ג סעיף ב', שהשהייה פוסלת בכל שהוא. אנו לא מחמירים לדינא בשהייה כל שהוא, וכדעת מרן [שם]. אך הרמ"א פוסק לחומרא שהשהייה פוסלת בכל שהוא, ואפילו כהרף עין. צריכים לשחוט בלי שום הפסקים. ועיין ש"ע המקוצר סימן קכ"ד סעיף ט"ו. וזה השוחט שידו רועדת, אל לו לשחוט, כי אנו חוששים שהוא עלול להפסיק זמן מועט.

אך אותו הרב שבא לעיר הזו, לא התרגש יתר על המדה מסיפוריהם. הם חשבו מעיקרא שעתה הוא יקרא לאותו השוחט, יזהיר אותו, ויוציא מודעות נגדו שאסור לאכול משחיטתו, ושהוא מאכיל נבילות וטריפות לישראל וכו' וכו'. ולעומת זאת, הרב בחר לשתוק ולא להגיב מאומה. אותם האנשים התפלאו מדוע הרב לא מתייחס לטענותיהם הצודקות לכאורה.

והנה הגיע ליל שבת, ועשו סעודה לאנשי העיר, וגם השוחט היה בין המוזמנים. הגיע זמן ברכת המזון, ואמר לו הרב, "ברך ברכת המזון". לקח השוחט את הכוס יין, וכמובן, ידו זזה הרבה, ולעיני כל המסובין, נשפך היין...

גמר השוחט את ברכת המזון, ובא מעצמו לרב, ואמר לו, "תשמע כבוד הרב, אני רואה ככה. מעתה, אני מושך את ידי מן השחיטה. החלטתי שאפסיק לשחוט".

זו דוגמא נאותה שהרב הצליח לפתור בעיא קשה, בלי מחלוקת, ומבלי להעליב אותו. אותו השוחט החליט זאת לבדו, ואף אחד לא הזיז ממשרתו בהדיא. אם הרב היה מעליב אותו, היה עלול להיווצר מכך מחלוקת.

צריכים לדבר נגד השני? תגיד מה שאתה חושב, ומדוע זה טוב, אך צריכים לשמור מאד על הפה. להיזהר ממחלוקת.

לפעמים ישנם מצבים שקשה להימנע ממחלוקת, כגון בזמן שהיא באה בלא כוונה. בהקשר לזה אספר לכם מה ששמעתי מעשה בשבת שעברה באחד מבתי הכנסת שלנו. הוציאו ס"ת ספרדי לקרוא בו בציבור. וכשהגיעו לפסוק, וַיְהִי כָּל יְמֵי נֹחַ, ומצאו כתוב "ויהי", חסר וא"ו. בעיא קשה.

רב בית הכנסת פסק, שצריכים להחזיר את ספר התורה למקומו ולהוציא אחר. וטעמו פשוט הוא, הרי מסורת הקריאה שלנו היא מלא וא"ו. וַיְהִי כָּל יְמֵי נֹחַ. אלא שלמרבה הצער נוצרה מכך מהומה ומחלוקת. בעל הספר נפגע ונעלב, עד שעזב את בית הכנסת. החליט לקחת את הס"ת שלו, והלך לדרכו.

האמת היא שאותו רב צודק, ויש פסק דין האומר שלדין הס"ת הזה פסול, וכדלקמן. אי אפשר בכל דבר "לעגל פינות", להחליק ולוותר. ישנם מצבים שאומרים 'קוב הדין את ההר'. אך ההתנהלות צריכה תיקון. בפעמים רבות צריכים לדעת שבחכמה אפשר לפתור מחלוקות.

כיוצא בזה מספרים על אחד מהגדולים שהגיע לאיזו עיר, והתאוננו בפניו התושבים ואמרו לו, כבוד הרב, השוחט שלנו הותיק אינו בסדר. הוא כבר שוחט זה עשרות שנים, ועתה הוא הזקין, וידיו רועדות, ולמרות זאת הוא ממשיך לשחוט כהרגלו. אמרנו לו שיפסיק, אך הוא השיב לנו שאין לו בעיא עם זה, כיון שבשעה שהוא מחזיק את הסכין לשחוט, הוא מחזיק אותה היטב ובלי רעד ורתת.

ביאור העניין הוא, שעפ"י ההלכה, מובא בפוסקים [המקורות מובאים להלן], השוחט וידיו מרתתות ח"ו, שיפסיק לשחוט, שמא ידרוס

את המעשה הזה ראיתי בספר אור חיינו [ל"א פרלוב, דף קס"ד], וזה לשונו, באחת הערים הזקין השוחט והיו ידיו מרתתות. הסבירו לו בצורה עדינה כי עליו לעזוב את משרתו, היות והוא רועד בשעת השחיטה. אכן אין אדם רואה פיסול על עצמו. התחיל לתרץ עצמו כי בשעה שמחזיק בסכין הוא תופסה היטב, ואין כל חשש ופקפוק.

באחד הימים בא רבי חיים מאיד מויזניץ לביקור במקום, והתאכסן אצל אותו שוחט. גילו לרב - האדמו"ר - ממעשה השוחט, וביקשוהו כי יורה לו להתפטר. שתק הרב, ולא הגיב מאומה, לא הן ולא לאו. התפלאו אנשי המקום על אדישותו, בשעה שהדבר נוגע לחשש נבילות וטריפות, אולם התעלומה נפתרה לאחר מספר ימים.

הרב נשאר במקום בשבת, כשסיים את עריכת שולחן שבת, כיבד את אותו שוחט בברכת המזון, והגיש לו את כוס היין. כשנטל הלה את הכוס, רעדה ידו, ויין החל לגלוש מהכוס. עתה הבינו כולם את המלכודת ששם הרב לאותו שוחט, באין אומר ודברים, כאשר סיים את ברכת המזון, הודיע השוחט לרב כי החליט להניח את הסכין, ולהפסיק מעתה את מלאכת השחיטה. כך פעל הרב בחכמתו בדרך שלום ובלי מחלוקת למען יהדות.

רואים מכאן כי חס ושלום היתה עלולה לפרוץ מחלוקת אם היו פועלים בצורה אחרת, ואילו הרב פעל בחכמה, והצליח להשיג את מטרתו. צריכים ללמוד ממנו כיצד יוצאים מבעיות כגון אלו בשלום, ומבלי לפגוע ולהיפגע.

השאלה של רתת הידיים דלעיל היא שאלה חמורה. זה לא פשוט מבחינה הלכתית. כבר מהרי"ץ בובב תודה [סימן א' ס"ק נ"א] הביא את הדין הזה לגבי שוחט שידיו מרתתות, בשם הט"ז, זקן וכן מי שידיו מרתתות, הן מחמת חולשא או מחמת טבעו, אינם נאמנים לומר שלא דרסנו, לפי שהם עלולים לכך יעו"ש.

בפתחי תשובה [סימן א' סק"ג] כתב כך, עיין תשובת נו"ב תניינא חלק י"ד סימן א' שכתב בשוחט שידיו מרתתים, ואמנם הוא מרגיש בפגימה דקה, וגם אומר ברי לו שאינו נכשל בשום דבר כי אין הרתתות מזיק לו, דודאי יש להעביר השוחט ההוא לכתחילה, אבל אין אוסרין שחיטתו למפרע, דלא גרע ממי שדרכו להתעלף בסעיף ג', דאם אמר ברי לי, כשר וכו'.

הדרכי תשובה שם ס"ק נ"ה האריך להביא הרבה אחרונים הדנים בזה, וכך לשונו, אם ראו שוחט וכו'. עיי"ש עוד בבית שלמה דכל זה הוא כשהוא מרתת בשעת שחיטה, אבל אם לא ראו שהוא מרתת בשעת שחיטה, רק שראו שהוא מרתת בידו כשהוא פורע עור הפריעה במילה, אם ראו ובחנו כמה פעמים, שבשעה ששחט לא היו ידיו מרתתין, אין להעבירו מאומנותו עבור שמרתתין בשעת הפריעה, שאין מזה ראוי לגרע חזקתו שמרתת בשעת שחיטה, דיש לומר דרק בשעת הפריעה, מחמת שמצמצם כחו לעשות המלאכה בצפרניו, ע"כ הוא מרתת, משא"כ בשחיטה עיין שם.

ועיין בספר דעת תורה (למהרש"ם) אות ל"ה מ"ש בעניין זה, וכתב דמה שנוהגין העולם לנסות אם אין ידיו מרתתין ע"י כוס מלא מים שנותנין לאחוז בידו, אין להחמיר להחזיקו עי"ז למרתת, אלא אם רואין שכשאוחז הכוס מים בידו, הוא מנדנד אותו הרבה ברתיתות גדול, בזה שייך חשש הנ"ל. אבל בנדנד קצת אין חשש כלל, דבזה שפיר יש לתלות דע"י שאוחז היד באוויר, מנדנד בידיו קצת, ואין להוכיח מרתיתה זו שבאוויר, שמרתת גם בשחיטה. וכמ"ש בתשו' מהר"י אסאד ז"ל חיו"ד סי' מ"ה, בשם גאון אחד, דהנסיון מעיד שיש אנשים שידיהם מרתתין באוויר, אבל מ"מ אם יאחזו דבר מה ויניחוהו על איזה דבר, יועיל ההנחה לתמוך היד שלא יהא מרתת. אך אם מרתת הרבה, יש חשש שבשחיטה ירתת, עכ"פ מעט, ויבא לידי שהייה ודרסה, עיי"ש באריכות.

שערי יצחק – השיעור השבועי

הזה, שהוא שאלה גדולה לכאורה הנוגעת למסורת הכתיבה, כבר מהרי"ץ הכריע עליה בתשובותיו [פעולת צדיק ח"א סימן כ"ד] להחמיר.

וזה לשונו שם, לדידן מחזקינן להו כמפי משה מפי הגבורה. אצל האשכנזים פוסקים שאין להחזיר ספר תורה על חסרות ויתרות, כי הם אומרים שאין הם בקיאים בחסרות ויתרות. אך אנו כן מחזירים על חסרות ויתרות, כיון שספרי תורה שלנו מוחזקים אצלנו כמפי משה מפי הגבורה. וכל שנמצא היפך מזה פסלינן ליה. אנו נחשבים בקיאים בחסרות ויתרות.

הסברנו בעבר בארוכה, שאותו העניין של חוסר הבקיאות בחסרות ויתרות, שכבר אמרו האמורא רב יוסף בקידושין דף ל' ע"ב, לא נאמר אלא לחכמי בבל, שהם לא היו בקיאים בחסרות ויתרות, אך המסורת שלנו היא לפי חכמי טבריא, של בן אשר וחבורתו, שהם היו בקיאים בחסרות ויתרות, ואכמ"ל.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, הא למה זה דומה לכמה חסיר ויתיר שנמצאו בספרינו היפך מהדפוסים והיפך מספרי אשכנז, שאם ימצא באחד מהם כנוסחת הדפוס או כספרי אשכנז, שפוסלין אותו. וכך הלכה רווחת בפי הקדמונים, ושגורה בפי בניהם אחריהם. וכדי בזיון וקצף להיות בעיר אחת בספרי תורות מחלוקת בענין הפרשיות, ויש לפסול חדא מינייהו, או האיי או האיי ממה נפשך. אשר על כן הדרינן לקבלתינו להחזיק בה ולא נרפיה. ומי שירצה לעשות היפך קבלתנו, הוא בלא תבונה ודקדוק דמאי חזא וכי דמא דהאי סומק טפי דלמא דמא דהנך סומק טפי. ואלו ישכיל ידע שלא נמלט מהמחלוקת. א"כ ישב ויעמוד במקומו ויהיה לו לכבוד ולתפארת מהמקום והבריות.

גם בש"ע המקוצר [סימן כ"ג סעיף ו'] כתבנו בס"ד כך, גם אם נמצא שינוי מהמסורת שלנו בספרי תימן בחסרות ויתרות או בפרשיות, מנהגינו להוציא ס"ת אחר. כי ספריתורה שלנו

כמו שדיברנו מקודם על חששות אלו, ובדר"כ הפוסקים אומרים דרסה, והוא מזכיר גם שהייה, וכנראה לפי מה שהבאנו לעיל, שהוא חשש לדעות המחמירים.

בהמשך הוסיף הדרכי תשובה להביא כך, אבל אין להשגיח במה שידין מרתתות, כשאוחזו כוס של משקין על כף ידו, דאין זה דומיא לאחיות הסכיין של שחיטה וכו'. קיצור הדברים. המסקנא היא שהכל לפי ראות עיני המורה, ואי אפשר להחליט לפתור את השאלה הזו בקלות, אלא צריכים לבדוק אותה בצורה יסודית שאכן יש בכך חשש.

שאלה מהקהל: ישנו מוהל מפורסם מאד בארץ ובעולם, שהיה גם שוחט, שידין מרתתות. אמנם הוא הפסיק לשחוט מאז, אך הוא ממשיך למול תינוקות כהרגלו. בעיני ראיתי שידין רועדת בקידוש. והוא אחד המוהלים המפורסמים מאד.

תשובת מרן שליט"א: טוב שהזכרת זאת. אכן במוהל החשש הוא פחות מן השוחט. החשש שישנו בשחיטה משום דרסה, ואולי גם שהייה, כדלעיל. ואילו בברית אין בעיא של דרסה כמובן. השאלה אולי בסכנה לילד, אולי הוא עלול להזיק ח"ו. ויש לחוש גם לנזק לסנדק, כי הוא עלול לפגוע בו עם סכינו, וכבר קרו דברים כאלו רח"ל. צריכים להיזהר בזה. אין ראוי שמוהל כזה ימשיך למול, כי הוא עלול לגרום נזקים. אבל כמו שאמרנו, אין חשש בכשרות המילה, כי דוקא בשחיטה כך היתה שאלה של פסול, ושם עיקר הבעיא. ואילו לגבי המילה הוא צריך להיזהר בכל מיני זהירות שלא יפגע בתינוק או בסנדק חלילה.

*

נחזור לנושא שלנו לגבי תיבת זיהיו כל ימי נח, דלדידן גרסינן בתוספת וא"ו, ונמצא בספר חסר וא"ו.

הנה בודאי אותו הרב דלעיל שהורה להוציא ספר אחר צודק לפי שורת הדין. והרי העניין

מוחזקים בדקדוק גמור, כמפי משה מפי הגבורה, שהם מועתקים מספרתורה שכתב רבינו הרמב"ם זיע"א, על פי ספרו המוסמך של בכאשר. ויש אומרים שכן נמצא גם בספר תורה של עזרא הסופר.

זכורני מלפני שנים רבות, הלכתי לכולל ("תורה ושלוש", שם הייתי לומד אז) באחד מימי ראשון בשבוע. נעצר על ידי לפתע רכב, יורד ואומר לי הנהג, "האם אתה יודע מה אמר הרב אתמול בליון?". שאלתי אותו, "מה אמרו בליון?". הוא השיב לי, הרב עובדיה אמר בליון, שבפרשת זכור לא להוציא ס"ת תימני. כנראה בגלל שיש בו סימונים במסמר, כיון שיש אומרים שהיא מדאורייתא, צריכים להחמיר לקרוא דוקא בספרי תורה ספרדיים...

אמרתי לו, "תשמע. אם הוא יאמר ויפרסם זאת, אנו נאמר מאידך כי הספרי תורה של הספרדים פסולים לא רק בפרשת זכור, אלא בכל השנה"... ומדוע זאת? כי ספרינו הם הכי מדויקים בעולם.

בשביל מה צריכים לדבר על האחר? למה צריכים מחלוקת ח"ו? אשריהם ישראל, עדיף לשתוק ולא להיכנס לחילוקי דעות. כל מי שמבין ויודע, רואה שהספרי תורה שלנו, לא רק בשינוי הנ"ל של ויהיו כל ימי נח, אלא גם בדברים אחרים, יותר מדויקים ומוסמכים. אם אמנם בחלק מספרי תורה תימניים יש סימונים במסמר, שזה לכל היותר שנוי במחלוקת, אצלם יש בעיות חמורות יותר בחסרות ויתירות וכו' שזה פיסול חמור טפי לכולי עלמא.

אגב, בעבר, גם האשכנזים כתבו ויהיו. רק מלפני כשלוש מאות שנה הם שינו, בגלל ההכרעה של האור תורה והמנחת שי. ברור עכ"פ שהמסורת הקדומה, לפי כל ההוכחות, והם עצמות במיוחד, שהגירסא הישנה היא ויהיו.

ולא רק בזה, אלא גם בשינויים האחרים, כגון תיעושה המנורה [שמות כ"ה, ל"א], מלא יו"ד. ובן בלעם בן בער, בתחילת פרשת בלק. ישנם הוכחות עצומות למנהגינו. בשביל מה צריכים להיכנס למחלוקות ולוויכוחים האלו? כל אחד יעשה את שלו, ומבלי לפגוע ולהעליב את השני. אם נשב ונאמר, יקוב הדין את ההר, אז אפשר להוכיח שספריהם פסולים. ההוכחות הן עצומות, שאי אפשר יהיה להם להתמודד אתם. כל מי שמודה על האמת, ובדק את הנושא, מודה על כך.

לכן פשוט צריכים להסביר לאותו בעל הספר בנחת, תשמע ידידנו, אין כאן איזה חשבון אישי ח"ו נגדך. כך כתוב בספרים, ואפשר לתקן ולשנות זאת. אצל התימנים, ספר תורה כזה נחשב פסול.

אני קורא לספר כזה פסול, למרות שיש חושבים שמה שפסל מהרי"ץ את ספרי התורה שאינם כתובים לפי המסורת שלנו, ובעצם זה לא מתחיל ממהרי"ץ, כי הוא מעיד שזו המסורת שהיתה אצל הקדמונים, היינו שמדורי דורות מקובל כך, אין זה אלא במי שבא לשנות את המסורת ממה שהיה נהוג אצלנו מקדמת דנא, אך מהרי"ץ לא פוסל ספר תורה שנכתב מעיקרא כפי מסורת של אשכנזים או ספרדים. יש דעה כזו כאמור, וישנם רבנים הסומכים על כך, אך אפשר לראות בספר תולדות יצחק תגא דאורייתא ודף מ"ח, שכתבנו בס"ד בזמנו מלפני שנים רבות, הוכחות שזו טעות. הם הבינו כך מאיזו סיבה, ואין הפנאי מסכים בעת לפלפול הזה. הסברנו שזה לא נכון.

לכן המסקנא לפי שיטתנו היא, שאין שייך לקרוא בס"ת כזה. אם רוצים, אפשר לתקן את הספר, אך להקפיד לפתור זאת בדרכי נועם, ולא עם פגיעה ומחלוקת ח"ו. להסביר לבעל הספר כי הדברים כתובים, ואין משהו אישי כנגדו, והאמת והשלוש אהבו [זכריה ח, י"ט].

הרב ניונר, כשהייתי שם ראיתי שהם מודרניים, אבל לא ראיתי ציונות. אמר לו האדמו"ר, אני לא יודע אם יש שם מישהו שלא מתלהב בעד הציונות! ובירך אותו בהפצת התורה ואמר לו, אני מאד מקוה שאתה תשמור שלא ישירו את הניגון עוד לא אבדה... (שיר התקווה).

הרב ניונר שאל אותי, מה זה? האדמו"ר חיך ואמר, אני מאד נהנה שיש עוד אנשים שלא יודעים מה זה! והאדמו"ר הסביר לו מה זה, ובירך אותו ואמר לרב ניונר שיגיע מזמן לזמן לבקר. באותו יום נסע הרב ניונר ללוס אנג'לס, והתחיל בעבודת הקודש, תוך כדי שהוא נמצא באזור חרדי, ושכח מכל העניין.

והנה באחד מן הימים היה דינר שנתי (מגבית כסף וסעודה באולם, ומזמינים דרשנים ועשירים), והיות שהיו צריכים את עזרתו של הרב ניונר, ביקש ממנו הרב שיהיה בין המארגנים. והראה לו את סדר היום, ולקראת הסיום היה כתוב שיבוא הזמר הידוע וישיר את שיר התקווה...

הרב ניונר רואה את זה, ונזכר מיד מהאדמו"ר מסאטמר... ואמר, אני עוזב את הדינר ואין לי שום שייכות, ולא אוכל ליטול שום חלק. אמר לו הרב, זה כבר שנים שעושים ככה, ולא שייך לבטל את זה. זה כבר "מסורת".

תשמעו כיצד הוא פתר כזו בעיא רגישה. אמר להם, אני לא יכול להיות שם. ואמרו לו, שאם יש איזה צד שתוכל להשפיע עליו זה דרך החזן. וזה מאד חרה לו, וזכר מההוראה של האדמו"ר מסאטמר. והנה כשראה את ההזמנה, וראה שם את השם של החזן שהיה מוכר לו מלפני 20 שנה כשהיה במחנה גרליץ, כשהיה שם בחור עם אותו שם. התקשר אליו כדי לפגוש אותו. וברגע שהחזן הרים את הטלפון והכיר את הקול שלו, מיד אמר לו, מי זה? דודי... (קראו לו הרב ישראל "דוד" ניונר). והוא התרגש מאד שהרב

*

דוגמא נוספת של מחלוקת שאפשר לפתור בדרכי נועם, הוא סיפור מעניין מאד שראיתי בספר שיחות נובהרדוק [חלק ב' דף ס"ה].

כידוע לכם, האדמו"ר מסטמר זצ"ל היה לוחם גדול נגד הציונות, והם מספרים על הרב ישראל חיים ניונר זצ"ל, שהיה לו קשר עם האדמו"ר בשנים מסוימות. אביו היה שוחט בלוס אנג'לס, אך מדינה זו היתה אז מודרנית מאד. היו שם אפילו בתים עם המכשיר הטמא (טלוויזיה) השם ירחם. קהילה רדודה ומודרנית. סיפור ארוך, שאמרו לו הרופאים ללכת לעיר הזו, כיון שהאוויר שם יותר מתאים לו.

וכך סיפרו בספר הנ"ל, הרב ניונר היה מגיד שיעור בסאטמר בשנת תשכ"א ותשכ"ב, ובשנים הללו אביו ר' מנשה ז"ל היה שוחט בלוס אנג'לס. והרב של הקהילה דאז וכו'. והמקום היה שם מאוד מודרני, והיו שם בתים עם טלוויזיה, ה' ירחם. ורב הקהילה רצה מאוד עזרה.

וכשהרב ניונר הלך מדי פעם לבקר את אביו בלוס אנג'לס, רב הקהילה התחנן לפניו שפיץ שם תורה, והוא ג"כ יעזור לו במסדות, והרב ניונר לא רצה לגור בכזה מקום, ובשנת ה'תשכ"ד בתחילת הקיץ התקשר הרב של הקהילה לאדמו"ר מסאטמר והתחנן לפניו שישפיע על הרב ניונר שיבוא ללוס אנג'לס. הרב נכנס לאדמו"ר עם קויטל בשביל ברכה לפרנסה. ואגב סיפר לו שמציעים לו שיעבור לגור בלוס אנג'לס, ויקבל שם משרה, וגם הרופא אמר לו שבניו יורק האויר לא טוב בשבילו, ועדיף שילך ללוס אנג'לס ששם האויר יבש. אבל כ"ז לא מושך אותי בעיקבות המצב הרוחני הירוד.

אמר לו האדמו"ר, שסוף סוף אתה נוסע בגללי ומכבד את דברי, ויש לי אחריות כבדה שאתה תיכנס למקום שהתפשטה הציונות. אמר לו

ניוונר חי, ואמר לו, לא האמנתי שאתה חי. זה היה מחנה קשה, ומהגרועים שיש, כדוגמת אושוויץ. והתחילו להתרגש ולבכות...

בהמשך השיחה שאל אותו הרב ניוונר, כמה הולכים לשלם לך בדינר עבור שתשיר? אמר לו 100 דולר, של אז לפני 50 שנה, זה היה סכום גדול. ועוד ארוחת ערב לי ולנוות ביתי. אמר לו הרב ניוונר, אני אשלם לך 150 דולר, בתנאי שבמקום זה תשיר אני מאמין! מוכן?

אמר לו, אני מסכים, רק אם לא יתנגדו לי, והסכים.

וכשהגיע המעמד הוא שר את השיר אני מאמין, בחמימות כזאת שבכלל שכחו מזה שהיה צריך לשיר "עוד לא אבדה". ובמשך שנים עד עצם היום הזה, נמשך הדינר עם השיר אני מאמין... וזה הראייה הגדולה של האדמו"ר מסאטמר... ועד היום שרים את זה בזכותו. ואת כל זה עשה הרב ניוונר בלי שום רעש וכלי מחלוקת. הכל מאחרי הקלעים. בבחינת וראית את אחורי לפני לא יראו...

בסיום הסיפור, רק נסביר מה זה שיר התקוה. אנשים לא יודעים בדיוק. אקרא בפניכם מה שכתב הרב מאיר שצ'רנסקי, מייסד ומנהל הסמינר בית יעקב בתל אביב, בספר 'העבר הישראלי - מאה שנים אחרונות' [דף מ"א]. כדאי שתבינו מה זה השיר הזה, שהתפשט לצערנו בציבור הפשרני.

שיר "התקוה", חיבר איש משונה, שהתנהגותו לא רק שלא הלמה למשורר יהודי, אלא היה אדם פשוט מן השוק שטוף בתאוותיו ובשכרות. לא היה בו שום ירא"ש, שום אמונה, שום יהדות. וגם בשיר שלו אין שום סממן לזה. היינו שלא רק המשורר פסול, אלא אף השיר עצמו נטול אמונה, יהדות וירא"ש. וכדאי שתשמעו מי הוא המחבר "הדגול", שר כל מיני שירים לכל מיני שררות, ובמקרה בעברו ארצות רבות עבר גם בארץ ישראל, שר פה השיר "התקוה".

נמצאו צעירים שחיברו לשיר קומפוזיציה של שיר צועני מולדבני, ובאו ואמרו לעם עתיק יומין, זהו המנוןך הלאומי! ואם רואים יהודים חרדים אינם עומדים דום בעת שרים את ההמנון שחיבר אחד, שגר בכל פעם עם אשה נצרית אחרת (רח"ל), ובגד בכל אלה בצורה ברוטלית מתוך שכרות, ממש מטורף, הרי החרדים אינם יהודים, ומחללים כביכול כל קודש. השם ישמרנו.

הרב ריינס והרב קוק ז"ל סלדו בשמעם השיר הזה. כוונתו להגיד כי אפילו הרבנים הציוניים הללו, גם הם לא יכלו לשמוע את השיר הטמא הזה.

בהמשך הוא הוסיף לכתוב על "חווה" המדינה, וברוך ה' שהציבור שלנו רחוק מזה, אבל אם תשמעו מאחרים, שתדעו כיצד להתייחס לזה, כל הדברים הבאים להדביק לו את התואר "חווה", זוהי כפירה מוחלטת, שאפילו רבים מן החפשיים לועגים לו, כי מאז מלאכי אין שום נבואה.

אגב אפשר לראות בספר משיחי השקר ומתנגדיהם, מאת הרב המבורגר, יראה שם מה שכתב על אותו אדם הנקרא חווה המדינה, עד כמה הוא היה מושחת מעיקרו, ואכמ"ל.

ואגב, אני מחזיק טובה מרובה להרב צ'רנסקי זצ"ל הנז"ל, שכתב את ההשקפה הנכונה לפי דעת תוה"ק ללא חת, בפרט מפני שבסמינר שלו בתל-אביב, למדה נות ביתי הרבנית תליט"א שנים רבות, בזכות שהתקבלה על ידו. תנצב"ה.

דוגמא נוספת למחלוקת בין בני זוג, וכיצד ניתן לפתרה בדרכי נועם, לגבי צורת אמירת שלום עליכם ואשת חיל כליל שבת.

התקשר אלי אברך יקר מאד, לפני שבוע, כי התעורר אצלו מחלוקת עם אשתו. היא מתלוננת, איך אתה אומר 'שלום עליכם',

שערי יצחק – השיעור השבועי

אחר אסור לאמרו בניגון. יש אומרים שמה שהגמרא אוסרת את דוקא את שיר השירים, אין זה אלא לרבותא, כלומר אפילו שיר השירים, שהוא בעצמותו שיר, גם הוא אסור. קל וחומר שאר פסוקי התורה. ויש שטוענים להיפך, וסוברים ששיר השירים לבדו אסור. כיון שאם שרים אותו כמין זמר, עלולים להבין אותו שלא בקדושה ובצניעות הראויה חס ושלום.

אבותינו נהגו להחמיר כפי השיטות שלא לשיר שום פסוק. הם מעולם לא עשו מפסוק שירים. ולא רק אנחנו, אלא גם הספרדים. רק האשכנזים נהגו להקל בזה. אך מנהגם זה רק מקרוב. מה שרואים היום שהעולם מיקל בזה, אין זה מגיע אלא מהאשכנזים. האשכנזים לא חיברו שירים מיוחדים. לא היו להם פייטנים כמו לנו, רבי יהודה הלוי, רבינו שלום שבזי וכו', וגם לא שאר הפייטנים. לכן הם חיפשו לעצמם קטעים של תפילות לשיר, או אי אלו פסוקים. אין להם שירים מיוחדים.

אגב, התעוררנו לשאלה, מדוע בשמחת תורה שרים את הפיוט הידוע, סימן טוב סימן טוב יהיה לכול, הרי שם כמעט כל הקטעים הם פסוקים? אתי מלבנון כלה. אשכול הכופר דודי לי. באתי לגני אחותי כלה. וכן הלאה. רובו של הפיוט הוא משיר השירים, כיצד התיירו זאת אבותינו?

צריכים לדעת שבזה אין איסור, כמו שכתב רבינו מאיר הלוי בחידושו לסנהדרין שם בזה"ל, ויש לפרש דהני מילי מאן דקרי ליה דרך שחוק, אבל מאן דמיכוין לשבוחי ביה לקב"ה דרך ניגון, שפיר דאמי. ומילתא צריכא עיונא. כיון שמתכוונים לשבח את ה', אין בזה איסור. ובפרט דעסקינן בזמן שמחת תורה, שאומרים את הפיוט הזה בבית הכנסת, ובכבוד ראש, לכבוד התורה, זה שונה, ומותר.

מצאתי גם דבר דומה לזה בליקוטי מהרי"ל, שלא כדין מה שמשוררים אודך כי עניתני בבתי

אשת חיל, בניגון פשוט כ"כ? תעשה את זה בניגון יפה, ככה כמו האשכנזים... שלום עליכם ואשת חיל במנגינה. עשו מזה מחלוקת וויכוח, עד כדי שצריכים להגיע אלי עם שאלה בטלפון, לפתור את הבעייה.

בהתחלה לא הבנתי בדיוק מהי השאלה, אז הוא הסביר לי ואמר, כיון שהתימנים אומרים שלום עליכם ואשת חיל בניגון פשוט, והוא בשום אופן לא מסכים לשנות ממסורת אבותיו, והיא טוענת מכנגד כי אין בזה מספיק קדושת שבת, וצריכים לשיר זאת דוקא במנגינות של האשכנזים.

עכשיו אני צריך לענות, לפתור את המחלוקת, מה ניתן לעשות?

לכאורה אפשר לומר שלום עליכם במנגינה. אך צריכים לדעת כי לגבי אשת חיל זה נוגע כבר לשאלה הלכתית, ולא רק השקפתית. אפשר להמציא איזו מנגינה לשלום עליכם. אין איסור. אם זה מעורר, אין הלכה האומרת דוקא לומר שלום עליכם בפשיטות. בלא"ה זה לא דבר עתיק. מהרי"ץ אפילו לא מזכיר את זה. אך אמירת אשת חיל במנגינה היא בעייתית. הם פסוקים, ואנו אווזים שאסור לשיר פסוקים. פה אין ברירה אלא לומר יקוב הדין את ההר'. על אמירת שלום עליכם, אם רוצים לעשות ניגון, בסדר. אבל פסוקי אשת חיל אסור לדין לאמרם בניגון.

שורש הדין מתחיל מדברי הגמרא בסנהדרין דף ק"א [עמוד א], תנו רבנן, הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו, מביא רעה לעולם. מפני שהתורה חוגרת שק, ועומדת לפני הקדוש ברוך הוא, ואומרת לפניו, רבונו של עולם, עשאוני בניך ככונר שמנגיני בו לצים.

ישנו וויכוח בין הראשונים, האם האיסור הוא בדוקא לפסוקי שיר השירים, או שגם כל פסוק

מרעות, אבל בבתי כנסיות לרגלים ומועדים, מצוה לשיר ולנגן שירות ותושבחות, לכבוד המלך הגדול והנורא השם יתברך. הביאו המגן אברהם סימן תק"ס סק"י.

משמע שבבית הכנסת מותר לשיר פסוקים. אבל פסוקי אשת חיל, שהם בבית, לדידן אסור לאמרם בדרך זמר.

שאלה מהקהל: אבל הניגון של הפיוט סימן טוב וכו' אינו נקרא שיר?

תשובת מרן שליט"א: מה פתאום? זה נקרא שיר, ואסור. בטח שזה שיר, כמו כל פיוטי שמחת תורה, שכולם שירים וניגונים. הראיה שאבותינו לא שרו שום פסוק בדרך כלל, חוץ מפה. הפיוט הזה לא שונה מפיוט, אנה משה רחמא, או מהפיוט, שמחו בשמחת תורה וכו'. כולם הם בקצב ניגון. רק כאן שזה קצר, נראה לך שאינו שיר. נכון שזה לא דומה לאנה משה רחמא, אבל בכל זאת זה זמר. וכן הללויה והללויה.

שאלה מהקהל: אולי נסמוך על האשכנזים המתירים בשביל השלום. והרי גדול השלום?

תשובת מרן שליט"א: בשעת הדוחק, אין הכי נמי, ויתכוון לירא"ש.

שאלה מהקהל: אז איך נפתור את הבעיה של השלום בית הנ"ל?

תשובת מרן שליט"א: צריכים לדעת שבעיקרו זה נכון. זו דרישת בעלת הבית, והיא חושבת ששרים עליה. ואין זה מופקע. הן אמת שפסוקי אשת חיל הם מכוונים בעיקר כנגד השכינה, וגם שבת קודש היא בת זוג של ישראל, אבל יש גם בחינה שמתכוונים כפשוטו, לבעלת הבית. בהחלט יש צד כזה, עכ"פ לפענ"ד. ווהמעייין ימצא לזה הוכחה וסייעתא מהפירוש שבסידור אוצר התפילות, וכדלקמן.

הגמרא אומרת ויבמות דף ס"ג:], אמר רבא, בא וראה כמה טובה אשה טובה, וכמה רעה אשה רעה וכו'. הדברים ידועים. רואים שהם ממשילים זאת עליה. אך מסתבר כי מי שייסד זאת התכוון גם לאשה, וכן נראה גם מסידור אוצר התפילות, דף שי"ג, בעיון תפילה. לא מופקע שמתכוונים גם לאשה. ויש בזה עניין גדול, הרי היא עובדת קשה לפני השבת וכו', כל הסעודות בזכותה. ויש עניין שהיא תיהנה ותשמח מזה. חז"ל אמרו לכבדה יותר מגופו. קראנו בפרשה, ויט אהלך כתיב. אברהם הכין את האוהל של שרה לפני האוהל שלו.

אך אמרתי כבר מקודם, אולי נעשה פשרה. 'שלום עליכם' בניגון, ו'אשת חיל' יהיה פשוט. וכשאני אומר פשוט, אין כוונתי פשוט ממש, כי אפשר עדיין לאמרם יפה ובטעם.

אולי אח"כ בסעודה אפשר לשיר זאת, אך זו פרצה. לא כדאי לעשות שינויים. וועייין ש"ע המקוצר הל' אבילות דף תפ"ו, ובשיעור הבא.

שאלה מהקהל: השירים באולמות שמחה, הם כדין בית הכנסת, שמותר, או כדין בית, שאסור?

תשובת מרן שליט"א: אסור. באולמות שמחה, חתונות וכו"ב, אסוק לשיר פסוקים. רק בבית הכנסת מותר.

שאלה מהקהל: אבל שרים ימים על ימי מלך וכו' כשנכנס רב חשוב?

תשובת מרן שליט"א: לדידן אסור. אפשר לומר 'זמרי למלכך'.

שאלה מהקהל: אשת חיל הולך על שרה אמנו, הלא כן?

תשובת מרן שליט"א: לא רק עליה, אלא על הרבה צדיקות. יש מדרשים ומפרשים כל פסוק מכוון על צדקת אחרת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

להשתדל ביותר לעשות דברים שיש בכוחם להביא לידי כפרה, ושני עניינים אלו על השלחן, דברי תורה והזמנת עניין, סגולתם להביא לידי זה, וכפי שהבאתי מדברי הזוה"ק פרשת תרומה.

אלא שמו"ר שליט"א לא הסכים כ"כ שדברי הזוהר מתפרשים על הדברי תורה הנאמרים על השלחן, אלא על הזמנת עניינים, וכמפורש במתוק מדבש שם.

כתוב בזוהר שם, כי השלחן עומד לטהר את האדם מכל מיני חטאים. ומסביר המתוק מדבש כי הכוונה היא להזמנת העניינים. והרב אסף לוי רוצה להוכיח מאידך, כי הכפרה היא גם באמירת דברי תורה על השלחן. אמרתי אז בשיעור כי איני מסכים לזאת כ"כ, אבל עתה הוא רוצה להוכיח את שיטתו דלעיל.

כך הוא ממשיך לכתוב, לבסס זאת, אמנם לענ"ד כי גם בעל המתוק מדבש לא התכוון לומר שהשלחן נחשב מזבח כפרה, רק ע"י מה שנותן לעניין, כי בודאי גם ע"י אמירת דברי תורה נחשב השלחן מזבח כפרה. אלא שזה לא היה צריך לפרש, כי הוא מילתא דפשיטא. דהלא הדברים מפורשים בזוהר הקדוש, וכפי שהאריך מקודם בעניין אמירת ד"ת על השלחן. וחתם בזה"ל, 'שלחן דבר נש, קיימא לדכאה ליה לבר נש מכל חובוי. זכאה איהו מאן דאלין תרין קיימין על פתוריה, מילי דאורייתא וחולקא למסכינין מההוא שלחן, עכ"ל. הרי מפורש יוצא ששני אלו העניינים, ילדכאה ליה לבר נש מכל חובוי.

וכן שאלתי היום לעוד ת"ח חריף ובקי בעניינים הכתובים בזוה"ק (ובספרי חסידות וכיו"ב), והשיב לי דפשיטא שדברי הזוה"ק אמורים על שני הדברים גם יחד, וגם אם במתוק מדבש פירש דמיירי הזוהר רק על הזמנת עניינים על השלחן, אין לדקדק מזה כלום שהרי אינו יכול להכחיש את דברי רשב"י המפורשים, עכ"ד.]

למדנו אם כן שלוש דרכים לפתרון מחלוקות בלי מחלוקת. או בחכמה ובשכל (שוחט), בכסף (שיר התקוה), ובפשרה (אשת חיל).

השלמת ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים כי בסעודת ערב יום הכיפורים צריך לומר דברי תורה על השלחן ולהזמין עניינים על שלחנו, ובכלל חשיבות אמירת דברי תורה על השלחן.

נמשיך לדבר מעט לגבי סעודת ערב יוה"כ"פ, כי שוב פעם ידינו הרב אסף לוי יצ"ו מביתר, שלח לי מכתב בנושא, ובירר בו כמה דברים חשובים, שהם נפ"מ לא רק לסעודה המפסקת בלבד. השאלה אמנם מתחילה בערב כיפור, אך היא ממשיכה בעצם לכל ימות השנה. לכן אקריא בפניכם את עיקרי הדברים שלו.

וכך הוא כתב במכתבו, לכבוד מו"ר פאר עדתנו, מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א:

אחדכש"ת וכו'. מו"ר שליט"א בשיעורו מוצש"ק פרשת נח (בשנתנו זאת) פירשם דאף שבשאר ימות השנה אם אינו בעל תורה יאמר איזה מזמור, וכפי שכתב מהרי"ץ בעת חיים ח"א. אמנם בסעודה מפסקת, אף אם אינו בעל תורה יזהר לומר דברי תורה ממש, ולא יסתפק באיזה מזמור כמו בשאר ימות השנה.

וחזר בו מפירושו שאמר בשיעור הקודם (מוצ"ש פרשת בראשית), וכמו כן לא היה ניחא ליה שאר הפירושים שהציעו כמה תלמידי חכמים (וביניהם אני הקטן), כי למה לנו לדחוק ולהעמיס פירושים שונים דלא עלו על דעת מהרי"ץ כלל בעת פתבו הדברים וכו'.

ואני הקטן בהורמנותיה דמרן שליט"א, אבוא עתה בהרחבה ובתוספת אורה, עפ"י מה שכבר כתבתי בס"ד במכתבי הקודם בקצרה, שבסעודה המפסקת יש עניין לומר דוקא דברי תורה, הוא משום שבאמירת ד"ת על השלחן, יש בזה משום כפרה. כי אז היא הזמן גרמא

קיצור הדברים, יש לנו כאן שאלה, האם עניין הכפרה מכל החטאים, היא רק הזמנת העניים, או גם אמירת דברי תורה. והוא רוצה להוכיח מגוף דברי הוזה"ק כי גם אמירת הדברי תורה מועילה לכפרה, שלא כמו המתוק מדבש שם.

האמת היא שלא רק המתוק מדבש מפרש כך, אלא כבר גם הרמ"ק, הוא רבינו משה קורדובירו זי"ע, שמוכח מדבריו ג"כ כך. וז"ל הרמ"ק בפירושו לזוהר הנקרא 'אור יקר' וכרך עשירי דף כ"ז, שלחן דבר נש היינו שהוא מזבח כפרה. והוצרך לזה, דאיהו קאמר כל האיי שבחא ודאי, אבל אם הוא חוטא מה יועיל לו הכל? אם אותו אדם חוטא, מה יעזרו לו כל העצות הללו? לזה אמר כי כמו שסידרו בתפילה הקרבנות, להיטהר האדם מעונו כדי שיתכפר לו, כדי שיסתלק (בלשון ארמית, והיינו תעלה ותתקבל) תפילתו ולא יעכביה משטין וצר. כך הוא סוד השלחן שמכפר עונו. ואם תאמר מה הוא קרבנו, הרי אדרבה הוא מתעדן בגשמי? לזה אמר, זכאה איהו מאן דאילין תרין קיימין על פתוריה, מילי דאורייתא אחר אכילתו, וחולקא טבא למסכיני קודם אכילתו, והיינו קרבנו מה שקירב לעני.

מפורש פה שהוא משווה את עניין האכילה שנותנים לעניים, כמו הקרבן, והקרבתו הוא שמכפר. רואים בהדיא מדבריו שהוא מבין שהזוהר התכוון רק על החלק לעניים, שלא כמו שהם מבינים.

הן אמת שיתכן כי פשטות הזוהר היא על שני הדברים, וכמו שהם מפרשים, אך אין לזה הכרח. ובמלים אחרות אני אומר, אין לשלול את פירושם, אך אין הוכחה. ולא רק המתוק מדבש פירש כך, אלא גם הרמ"ק, וממילא אנחנו לא אומרים בהכרח כי זו כוונת הזוהר ולא זולת, אלא שאין דבריהם מוכרחים, ואפשר לפרש את הזוהר, שלצדדים קתני, שזה לא חוזר על שני הדברים.

ובעצם, מה שהזוהר מדגיש מקודם את אמירת הדברי תורה, שם הזדמנו כמה חכמים לשלחן אחד, ולא היו שם עניים, לכן דיברו דברי תורה. אין אפשרות לדבר על עניים, להזמין אותם, כיון שהם היו בדרך והתיישבו לאכול, ואז דיברו ד"ת, לכן הוזכרו גם העניים בדרך אגב, אך העיקר הוא הדברי תורה, כיון שלא היו שם עניים.

מוסיף השואל במכתבו כך, על כן עלה בדעתי בס"ד שמהרי"ץ מביא שני עניינים אלו, והסמיכם זה לזה, כי הוא עפ"י הזוהר הנז', כי בשני אלו יש עניין כפרה, ואף שבשאר ימות השנה קשה לקיימם, הן אמירת ד"ת למי שאינו בעל תורה, והן הזמנת עניים, שאין הדבר שווה לכל נפש, מ"מ בסעודה המפסקת, הזמן גורם לאדם להשתדל יותר בעניינים המסוגלים לכפרה.

ולא התכוונתי לדייק מדברי מהרי"ץ שכתב דברי ולא דבר בלשון יחיד. זה בודאי אינו. אלא זו הרגשה שלי מסברא, דכיון שאמירת ד"ת על השלחן סגולתם להביא לידי כפרת עוונות, מסתמא בד"ת קצר או איזה מזמור, לא יועיל כ"כ לכפרה. ולהלן הוכחתי כן ממש"כ רבי דוד הנגיד בפירושו על המשנה באבות. הוא אומר שאין מה לדייק בין דבר תורה לדברי תורה.

האמת שאין בכלל מקום לדון בזה, כי מהרי"ץ לא כתב 'דברי' או 'דבר', אלא בראשי תיבות 'ד"ת'. ולא רק בדפוס, אלא בדקתי גם בכת"ק. ואפשר לקרוא, הן דבר, והן דברי.

יותר מזה, ידידנו הרה"ג איתמר כהן שליט"א העיר כאן הערה מעניינת על העניין הזה, וזה לשונו, הסגנון דבר תורה בא מהאשכנזים, ואיני יודע מנין זה בא להם. חידוש דבר תורה קצר נקרא אצלם דבר תורה. אבל בלשון חז"ל גם זה נקרא דברי תורה, דוק ותשכח. ופשוט דלא דאמי ללשון חז"ל דבר תורה, כגון (בבבא

גם אני לא עיינתי בספר יסוד יוסף המקורי, לא היה לי פנאי, אך עכ"פ בספר טהרת יו"ט מביא [בדף כ"ו אות ד'] בזה"ל, לימוד תורה על השלחן מתקן תאוות האכילה. השלחן הטהור בגימטריא ברי"ת. כששלחנו של אדם בטהרה, אז אין מזיק לו האכילה לברית שלו, שאינו בא לטומאת קרי שבא מרוב אכילה.

מוסיף הרב השואל דלעיל להביא ראיה נוספת לדבריו, דבר החשוב לדעת, שהאוכל אינו דבר גשמי בלבד. ד. בספר ברכת השלחן פ"ו הביא דברי מהר"ח זיע"א מש"כ בספרו שערי קדושה פ"א וז"ל, ולמען יהיה שולחןך מזבח כפרה לכפר עוונותיך בהמעט מאכלך להחליש הקליפה השורה במזון שנפשך ניזונת בו, תעסוק בתורה איזו משנה או מזמור, ויכריזו עליך זה השלחן אשר לפני ה', ויחלש כח היצר הרע מעליך, ותתחזק הנפש השכלית שבך ע"י התורה שהיא מזון אל הנפש הזו גם היא, עכ"ל.

ה. רמזים מפסוקים וכגון מה שמצאתי בספר הפלאות על ויקרא שהביא בשם אור החמה על הפסוק [ויקרא א', ו'], 'וְנָתַנוּ בְּיָדְךָ אֶת־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר עָלָה הַמִּזְבֵּחַ, הַכֹּהֵן אֲשֶׁר עָלָה הַמִּזְבֵּחַ, סֵת שֶׁלֶחָן. וְתִיבַת אֵשׁ רֹמֶזֶת לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב [דברים ל"ג, ב'], 'מִיָּמֵינוּ אֵשׁ דָּת לְמוֹ, אֲפֹשֶׁר שְׂבֵא לְרִמּוֹז עַל אֲמִירַת דָּת עַל הַשֶּׁלֶחָן, וְעַל יַדֵּי זֶה יֵהָא שֶׁלֶחָנוּ מִכֶּפֶר עֲלֵינוּ כְּמִזְבֵּחַ.

תשמעו כעת דבר חדש מרבינו דוד הנגיד, נכד הרמב"ם. ובחפשיי שוב במפרשי המשנה במס' אבות (פ"ג מ"ג), הנה ראיתי כי במדרש דוד לרבי דוד הנגיד נכד הרמב"ם כתב שאמירת דברי תורה על השלחן נחשבת כמזבח כפרה לפני ה'. וזה לשונו בדף נ"ט, ואם נתאספו שלושה ואכלו משלחן אחד, ואמרו עליו ד"ת, יחשב להם כאילו הם אכלו ממאכל הבורא ית', והשלחן שאכלו עליו יחשב כאילו הוא מזבח כפרה לפני ה', וכמו שהמזבח היו נשחטים עליו הבהמות לכפר עוונות בני ישראל, כמו"כ השלחן שיאמר עליו ד"ת יחשב כאילו נשחט

מציעא דף מו: ודף מז: ועוד) דבר תורה מעות קונות. הוא טוען שסגנון לשונם של חז"ל לומר תמיד דברי תורה בלשון רבים, גם לחידוש תורה קצר. ממילא אין מקום לדון בזה לדין. ברוך יהיה. ועכ"פ גם הרב אסף לוי אומר לנו כעת שלא לזה הוא התכוון, רק הוא התכוון למאמר קצר. ובכל אופן בבסיס הדברים צריכים לדעת שאין זה הדרך המקובלת בלשון חז"ל.

עתה הסכיתו ושמעו את מה שהוא מוסיף במכתבו להביא כמה ראיות שגם דברי תורה על השלחן מכפרים. וזיכני השי"ת לחזק את דברי אלה וכו'. א. במסכת מנחות דף צ"ז ע"א איתא, שלחנו של אדם מכפר עליו, וברש"י ותוס' שם מבואר שהכפרה היא ע"י הכנסת אורחים. ומהרש"א שם כתב דכך משמע בגמ' ברכות, והק' וז"ל, אבל ממתני' וכו'. מפורש יוצא מדברי מהרש"א, דבמשנה באבות משמע שהשלחן מכפר ע"י אמירת ד"ת.

ב. בעיון יעקב תירץ קושית מהרש"א הנ"ל, ששני הדברים נכונים שהרי כתוב בפס' [משלי ט"ז, ו'], 'בְּחֶסֶד וְאֱמֶת יִכָּפֵר עֲוֹן, וְיִחַסְדֵּי הַכּוֹוֹנָה לַמִּתְנֹת עֲנִיִּים. וְאֱמֶת הַכּוֹוֹנָה לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב [שם כ"ג, כ"ג], 'אֱמֶת קָנָה וְאֵל תִּמְכֹּר'. וּא"כ מְבֹאֵר שֶׁהֵן תּוֹרָה וְהֵן צְדָקָה מִכֶּפֶרִים עַל הַמַּקִּיִּים אוֹתָם.

ג. בספר והתקדשתם עמ' תתרט"ד כתב תיקון לפוגם בבריתו, ללמוד תורה על שלחנו בשעת הסעודה. וציין שם לספר טהרת ישראל. וראיתי שם בח"ב שער הטהרה סי' ג', העוסק בתיקונים להיכשל ח"ו בפגם הברית וסגולות שלא לבוא לידי זה. בין הדברים כתב שם באות צ"ג, שילמד תורה על השלחן. (ולא ציין שם מקורות. ומור' שליט"א אמר לי לעיין בספר יסוד יוסף, ואינו תח"י כעת. עכ"פ מוכח דמעלת אמירת ד"ת על השלחן מועיל לפגם הברית) וכו'.

עליו יצר הרע, וביחוד אם הזמין עניים אצלו והושיבם על שלחנו, ונתעמק עמהם בדברי תורה, יהיה נתקרב אל ה', ויחשב לו זה המאכל, מאכל ה' יתברך, עכ"ל.

הרי מפורש בדבריו שהשלחן שאמרו עליו ד"ת הוא כעין המזבח, וכאילו אז הוא שוחט את היצר הרע, והכוונה היא שלא מתגברת עליו תאוות האכילה, והרי כאילו נשחט היצר הרע, ובפרט אם הושיב עניים, ונתעמק עמהם בדברי תורה.

אומר השואל הנ"ל במכתבו על כך, והדברים מזהירים. כי הנה מדבריו יוצא, שאמירת ד"ת על השלחן ה"ז כמו מזבח כפרה, זביחוד אם הזמין עניים אצלו והושיבם על שלחנו, ונתעמק עמהם בדברי תורה'. דהיינו ששני דברים אלו משלימים זה את זה לפעול בעניין כפרת עוונותיו ביתר שאת ויתר עז, וממילא זוכה להתקרב כ"כ להשי"ת.

ומה נפלא מה שנתבאר ג"כ בתוך דבריו, שלא די באמירת דבר תורה קצר, כגון אמירת מזמור תהלים וכיו"ב, אלא צריך "התעמקות" בתורה. וכן איתא בהדיא בפירוש היעב"ץ לאבות (שם), שהרשב"ם פירש שיש נוהגים לשורר פזמונים או מזמורים אחר הסעודה, 'זמנהג יפה הוא להיפטר מן העונש, אבל העיקר הדיבור ממש, לומר איזה דין או חידוש או הגדה. ועתה מה נפלאים דברי גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א וכו' ע"כ.

נמצאנו למדים לכאורה דבר חדש מפירוש רבי דוד הנגיד, נכד הרמב"ם, כי כשמזמינים עניים, צריכים להתעמק עמהם בדברי תורה.

אני אומר לכם את האמת, ברגע הראשון שראיתי את זה אמרתי לעצמי כי יש כאן טעות לכאורה. מה קשור כאן התעמקות? חשבתי כי צריך להיות כתוב בסמ"ך, 'זנתעסק' וכו'. מלשון עיסוק. וביחוד אם הזמין עניים אצלו

והושיבם על שלחנו, 'זנתעסק' עמהם בדברי תורה. ואכן בסוף הספר שם יש מילואים והוספות, וכך כתוב שם 'ודף קמ"ה'.

בין שרבי דוד הנגיד נכד הרמב"ם כתב את פירושו בערבית, פניתי אם כן לחפש במקור הדברים בל"ע כיצד הוא כתב בדיוק. וכך כתב רבי דוד הנגיד במקור, אסתדעא אל עניים אליהי - יזמין עניים אליו. ואגלסהם עלא מאידתהי - ויושיב אותם על שלחנו. ותבאחת מעהם בדברי תורה. "ותבאחת" היא מלה שלא היכרתי אותה. זו בדיוק המלה המדוברת, האם הכוונה יתעמק או יתעסק.

ביקשתי מידידנו הרב יואב פינחס הלוי שליט"א לברר בדיוק את משמעות המלה הזו, והוא בדק ומצא שפירושה המדוייק הוא חקירת דברים. היינו שדנים ביחד, כעין משא ומתן, שקלא וטריא. ומשתמשים במלה זו הרמב"ם בהקדמה לפיהמ"ש, רבינו זכריה הרופא וכו'. יישר חיליה לאורייתא.

ולפי זה אומר רבי דוד הנגיד חידוש גדול, ונכון מה שהם תרגמו "זנתעמק" במי"ם. לפי התרגום הרגיל היינו מבינים שאין להסתפק באיזה מזמור או משהו פשוט, אלא משהו מחודש שצריכים להתעמק בו. אך עתה אנו מבינים יותר מזה, כי יש משמעות שגם צריכים לשבת ולדון יחד עם העניים האורחים. יושבים בשלחן ביחד, ומדברים בלימוד. זה שואל וזה עונה. יש משא ומתן, שוקלים וטרים. זהו ממש חידוש גדול.

שאלה מהקהל: אולי הכוונה שצריכים לעניין את העניים ולהעסיק אותם, אך לשבת ולחדש חידושים גדולים, אם הוא עני פשוט, הוא לא יבין מה שרוצים ממנו?

תשובת מרן שליט"א: זהו בעצם מה שאנו אומרים. זה שתרגם דייק לכאורה, אך לא דייק כ"כ, והמשמעות האמתית היא שצריכים לומר

שערי יצחק – השיעור השבועי

בברכות דף נ"ה, שם כתוב שיאריך אדם על שלחנו, שמא יבואו עניים, ואולי מפני כן השאיר מהרי"ץ את העניים לסוף. זה פירוש מצויין ויפה.

אנו שאלנו, מדוע מהרי"ץ כתב את העניים רק אח"כ, והרי מזמינים אותם מקודם? התשובה היא, משום שכתוב להאריך על שלחנו, שמא בתוך כדי שהוא מאריך יזדמנו לו עניים. הרי הם מסתובבים בחוץ, ושמא תוך כדי שהוא אוכל, הם ייכנסו ויאכלו עמו. [והרי אנו אומרים, וצדיק על שלחן יבוא. כאשר נכנס האורח תוך כדי הסעודה]. אולי זהו התירוץ הפשוט ביותר, מדוע מהרי"ץ הזכיר מהזמנת עניים רק לבסוף. כיון שהם עלולים להיכנס תוך כדי הסעודה, וכיון שאומרים ד"ת, ויש שגם אוכלים מנה נוספת וכיו"ב, ותוך כדי זה נכנסים העניים, לכך ראה מהרי"ץ להזכיר זאת לבסוף.

בעניין נוסח הוידוי המורחב המובא בסידורים בשם החיד"א, מדוע – לכאורה – לא נזכר בו גם עניין השמחה בעבודת השם.

רק נסיים בשאלה קצרה שאין לי עליה בנתיים תשובה, ואם ימצא מישהו תשובה על כך, יודיעני ושכמ"ה.

את השאלה הזו שאלני הרב אסף לוי יצ"ו, השואל דלעיל, ואין לי הפנאי לחפש עליה את התשובה. אם יש למישהו כאן רעיון לתשובה, או אולי בעתיד, שיודיע לי מה שהוא חושב בעניין.

הוא שואל, הרי ידוע לכולם עד כמה חשובה השמחה בעבודת ה', וכמו שכתוב בקללות [דברים כ"ח, מ"ז], תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵב, מְרַב כָּל. בספרים הק' מדגישים לנו כ"כ הרבה פעמים עד כמה חשובה השמחה בעבודת ה'. יש עליה שכר עוד חוץ מהמצוה בעצמה. חשוב מאד לשמוח בעבודת המצוות. והוא שואל, הרי בוודאי של

ד"ת מחודש, ויתכן שגם עם שקלא וטריא. קשה לדייק מהמלה הזו בדיוק את הכוונה. אם הוא היה כותב בלשון הקודש זה היה ברור יותר, אך עכ"פ יש משמעות או לפחות צד כזה. העיקר הברור הוא שאין להסתפק לפי שיטתו במשהו פשוט. לא סגי בהלכה פשוטה וכיוצא, אלא משהו שדורש התבוננות.

הערה מהקהל: גם בהלל אומרים, הנה מה טוב ומה נעים, שבת אחים ורעים. נושאים ונותנים וכו'.

תשובת מרן שליט"א: גם אם הגירסא היתה "להתעסק" יכול היה להיות לזה מובן כיוצא בזה, לפי שיטת הט"ז בסי' מ"ו בביאור גירסתם בברכות התורה, לעסוק בדברי תורה, שהכוונה ללימוד בעיון. לעשות מהתורה "עסק", לפול.

רומזים לי לסיים, לגמור את השיעור. תראו, בעיקבות קוצר הזמן, "הפסדתם" דברים חשובים הקשורים לכך, אך נעצור בנושא הזה כאן, ואני מקווה לכל הפחות שהנושא דלעיל הוא ברור ומושלם.

ברוך ה' שלמדנו את חשיבות אמירת הדברי תורה על השלחן, ושישנו צד שאין הזמנת העניים לבדה מכפרת, אלא גם אמירת דברי תורה. ויתכן שאם הרמ"ק והמתוק מדבש היו יודעים את החידוש הזה, אפשר שיודו לו, ויפרשו כך את הזוהר, וכמו פשטות הלשון שם.

מצד שני, אין זה מוסכם לכולי עלמא, וכגון רש"י ותוס' במנחות שם, ושאר הגדולים שלא סוברים כך. ואין להוכיח מהזוהר שלא כדבריהם, כי אפשר לפרש כך ואפשר לפרש אחרת. אולי שייך לומר כי כיון שיש מקורות כי גם אמירת הדברי תורה הם כפרה, עדיף לפרש כך את הזוהר.

ובכל אופן, את מהרי"ץ שהשאיר את הזמנת העניים לסוף, אפשר לפרש כפי הגמרא

יוהכ"פ, יש ספרים המפרטים הרבה עוונות, ולא נזכר שם כפרה מחוסר השמחה בעבודת ה'.

וביאור הדברים, שהנה יש את הווידוי הכללי, אשמנו, בגדנו, וכו'. ועל חטאים וכו', ועל חטא וכו'. ויש המוסיפים, ובעיקר מביאים זאת בשם החיד"א (והוא בספרו כף אחת), כל מיני עבירות לסוגיהם לפי סדר אל"ף בי"ת, ומדפיסים זאת כיום בהרבה עתקים.

ותמוה, כיצד יתכן שדבר חשוב כ"כ של שמחה בעבודת ה', לא נזכר בוידוי? כיצד זה לא הכלילו בוידוי את עניין חוסר השמחה במצוות? היו צריכים לומר, "חטאנו על שלא עבדנו את ה' בשמחה"? ואין השאלה רק בגלל שזה חלק

החשוב כ"כ בעבודת ה', אלא, ובפרט בגלל שזה מאד מצוי, שעובדים את ה' שלא בשמחה כדבעי. זהו דבר יסודי, ושייך בהחלט שיעברו עליו בעוונותינו הרבים. כיצד יתכן שלא הזכירוהו בוידוי?

לא מצאתי מענה לשאלה זו, ומי שיאיר את עינינו, יזכה את הרבים לפתרון שאלה זו, להבין מדוע נשמט העניין הזה מנוסח הווידוי בשם החיד"א. השם ב"ה יזכנו ויאיר עינינו במאור תורתו. [עייין בשיעור הבא, שלמעשה השאלה לא מתחילה]. זכינו לסיים את השיעור בשמחה בעבודת ה'. עבדו את יי בשמחה, באו לפניו בְּרִנָּה ותהלים ק, ב', אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף מקצת עניינים וציין מעט מקורות, שיפר ותיקן כמה דברים, כי מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.